

MARTYNAS JAKULIS

VILNIAUS BONIFRATRŲ ŠV. KRYŽIAUS
KONVENTO BENDRUOMENĖ XVIII A.:
STRUKTŪRA, SUDĖTIS, SUGYVENIMAS

ĮVADAS

XVI a. 1-ojoje pusėje portugalų Jono Ciudad (vėliau tapusio šv. Dievo Jonu) įkurtas bonifratrų ordinas (*Ordo Hospitalarius S. Ioannis de Deo*), kurio pagrindinė užduotis buvo gydyti ligonius, sėkmingai plėtė savo veiklą ir jau XVII a. geruosius brolius buvo galima sutikti Europos bei Pietų Amerikos miestuose. XVII a., intensyviausios ordino plėtros laikotarpiu, gerieji broliai pasirodė Lenkijoje ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (toliau – LDK). 1609 m. iškilo vienuolynas ir špitolė Krokuvoje, o 1635 m. bonifratrai įsikūrė Vilniuje prie Šv. Kryžiaus bažnyčios.

Bonifratrų istorijos tyrimai populiarūs Lenkijoje¹, tuo tarpu Lietuvoje išsamesni tyrimai apsiriboja iki šiol vienintele Stefano Rosiako dar

¹ Iš gausios dalyko literatūros galima paminėti dvi neseniai pasirodžiusias monografijas: Helena Komaryńska, *Szpital Bonifratrów w Krakowie w XVII–XVIII wieku*, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 2010; Iwona Pietrkiewicz, *Miser Res Sacra. Bonifratrzy w dawnej Rzeczypospolitej*, Kraków: [s. l.], 2009. Nors šiose monografijose dėmesys kreipiamas arba į Krokuvoje, arba į kituose Lenkijos miestuose veikusius vienuolynus, kartais užsimenama ir apie Vilniaus konventą, nors tenka pripažinti, kad nuo to, ką nuveikė Rosiakas, mažai tepasistūmėta. Taip pat žr. Dorota Mazek, „Bonifraterskie zasady opieki nad ubogimi i chorymi psychicznie w XVII–XVIII w.“, in: *Charitas. Miłosierdzie i opieka społeczna w ideologii, normach postępowania i praktyce społeczności wyznaniowych w Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku*, red. U. Augustyniak, A. Karpiński, Warszawa: Semper, 1999, p. 187–193. Verta pastebėti, jog 2009 m. bonifratrų įsikūrimo 400 m. sukaktis buvo pažymėta ir moksline konferencija, kurios medžiaga pasirodė atskiru leidiniu – *Bracia, czynicie dobro. 400 lat Zakonu Bonifratrów w Polsce 1609–2009*, red. M. Surdacki, Kraków: Konwent Bonifratrów, 2009.

1928 m. parašyta monografija². Nors iš šio veikalų sąlyginai nemažai žinoma apie bonifratrų veiklą ar patį konventą, jo aprūpinimą, uždarymą, tik labai nedaug ką, be kelių priorų pavardžių ir kai kurių biografijų detalių, galima pasakyti apie tuos, kurie šiame vienuolyne leisdavo dienas: kokie žmonės sudarė konvento bendruomenę, kaip ji funkcionavo, kaip dažnai kisdavo jos sudėtis, kaip broliai sugyvendavo tarpusavyje.

Šio straipsnio objektas – bonifratrų Šv. Kryžiaus konvento Vilniuje bendruomenė XVIII a. 1-ajame–9-ajame dešimtmetyje. Konvento bendruomenę, manytume, galima suprasti dvejopai: 1) kaip visus konvento aplinkoje veikiančius žmones – vienuolius (profesus, tretininkus bei naujokus), pasauliečius, dirbančius įvairius darbus (tiek ūkyje – ne tik konvento, bet ir bonifratrams priklausančių valdų, tiek špitolėje), bei ligonius, kurie buvo neatskiriama konvento kasdienybės dalis, ir 2) tik kaip vienuolius, kurie buvo konvento bendruomenės branduolys, apie kurį ir sukosi visas gyvenimas. Šiame tekste kalbėsime apie konvento bendruomenę pastarąja prasme. Nors dėmesys pirmiausiai kreipiamas į XVIII a. 1-ąjį–9-ąjį dešimtmečius, neišvengiami ekskursai ir į ankstesnius ar vėlesnius laikus.

Straipsnio tikslas – atskleisti konvento bendruomenės struktūrą, personalinę sudėtį bei aptarti bendro gyvenimo ypatumus – susirinkimus, bendruomenės stabilumą ir kaitą, vienuolinio gyvenimo iššūkius.

Pagrindinis straipsnio šaltinis – Vilniaus bonifratrų Šv. Kryžiaus konvento susirinkimų knyga, apimanti 1706–1786 m.³ Manytume, šią

² Stefan Rosiak, *Bonifratrzy w Wilnie (1635–1843–1924). Szkic z dziejów opieki społecznej w Wilnie*, Wilno: Wydane staraniem konwentu wileńskiego OO. Bonifratrów, 1928. Čia reikia paminėti bene vienintelį Naugarduko konvento istorijos problematikai skirtą straipsnį – Helena Komaryńska, „Fundacja i baza materialna klasztoru i szpitala bonifratrów w Nowogródku“, *Nasza Przeszłość*, t. 111, 2009, p. 279–292. Iš vienuolių bendruomenių ar kasdienio gyvenimo tyrimų Lietuvos istoriografijoje galime paminėti vos kelis darbus: Liudas Jovaiša, „Gyvenimas Vilniaus jėzuitų profesų namuose“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, t. 25, Vilnius, 2004, p. 309–329; *idem*, „Vienuolinis gyvenimas Gorodiščės abatijoje“, in: *Benediktiniškoji tradicija Lietuvoje*, sud. L. Jovaiša, Vilnius: Aidai, 2008, p. 57–82; Dalius Viliūnas, „Marijampolės marijonų senovė“, *Suvalkija*, 2000, nr. 2 (20), p. 9–50.

³ Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), f. 5-F-33028, *Congregationum series et Sancita F(rat)rum Ord(ini)s Sancti Joannis Dei Curantium Infirmos, C(onve)ntus ad S. Crucem Vilnen(sis), Sub Felici Administratione*

knygą dėl tokio pobūdžio išlikusių šaltinių iš LDK laikotarpio retumo vertėtų aptarti kiek plačiau. Knyga pradėta vesti 1706 m. balandžio paskutinę dieną neatsitiktinai – tos dienos susirinkime kalbėta apie švedų karių padarytus nuostolius bei per sumaištį dingusius daiktus, tarp kurių buvusi ir „susirinkimų knyga“ (*xięga congregacyjna*)⁴. Knygos užbaigimo 1786 m. birželio 16 d. susirinkimo aprašymu priežastys nėra žinomos, juoba kad po šio įrašo dar likę nemaža tuščių lapų. Nors nė viename įrašė apie tai neužsimenama, vis dėlto tikėtina, kad susirinkimų nutarimai buvo pradėti rašyti į kitą knygą, apie kurią nieko nežinoma. Nemenkos apimties (521 lapo) knygoje fiksuoti ne tik susirinkimų, kuriuose buvo sprendžiami įvairūs bendro gyvenimo klausimai (nuo pareigybių skyrimo, ūkinių reikalų tvarkymo iki prasižengusiųjų baudimo), protokolai, tai buvo ir savotiškas konvento *summa rerum*, į kurį patekdavo nemažai kitokio pobūdžio įrašų. Šioje knygoje buvo fiksuojami vizitacijų aktai, kuriuos įrašydavo su vizitatoriumi atvykęs raštinininkas (prie jų likę ne tik parašai, bet ir antspaudai), taip pat generolų ar provincijolų potvarkiai. Retai, bet pasitaikydavo ir išskirtinių įrašų, kaip kad su bonifratrų jurisdika Vilniuje susiję aktai⁵. Prie Vilniaus konvento veikusio noviciato knygos, apimančios 1678–1725⁶ ir 1761–1824 m.⁷, leido kiek įdėmiau pažvelgti į pačius vienuolius: iš kur jie buvo kilę, ko-

R(evere)ndi P(at)ris Casimiri Kudzinski, pro tunc Prioris eiusdem C(onve)ntus Vilnen(sis) conscripta et connotata Anno Domini 1706 ultimis diebus Aprilis. Knyga sudaryta iš mažiausiai dviejų dalių (nors tikėtina, kad daugiau), iš kurių pirmoji baigiasi 1724 m. gruodžio 31 d. (l. 108v: „Finitus [!] huius libri [...] Fr. Bonaventura, s(ec)r(etar)ius“), likusiuose lapuose iš kitos pusės surašyti vizitacijų aktai (l. 113v–129), o nauja knyga pradėdama 1725 m. kovo pabaigoje (l. 131).

⁴ *Ibid.*, l. 3.

⁵ 1748 m. rugpjūtį įrašytas suolininkų teismo sprendimas dėl bonifratrų vargonininko ir žmogžudyste kaltinamo Jono Dambrausko (Dombrowski) bylos (l. 279). 1756 m. pabaigoje (be tikslesnės datos) įrašytas bonifratrų jurisdikos gyventojo kažkokio Gembičiaus namo pardavimo Antanui ir Sofijai Andriuškevičiams (Andruszkiewicz) aktas, taip pat intromisijos aktas (l. 325v–327). Tuo pat metu į knygą įrašytas aktas, sudarytas 1755 m. kovo 8 d., kai Martynas ir Konstancija Elijoševičiai (Eliyaszewicz) pardavė namą, esantį bonifratrų jurisdikoje, Mikalojui Poznevičiui (Pozniewicz).

⁶ Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 604, ap. 1, b. 104.

⁷ VUB RS, f. 4-A3970.

kio amžiaus sulaukę nutarė tapti vienuoliais. Vilniaus bonifratrų špitolės ligonių knygos teikė žinių (be to, leido pakoreguoti Rosiako surinktus duomenis) apie čia mirusius brolius⁸.

BENDRUOMENĖS STRUKTŪRA

Bonifratrų konvento bendruomenės struktūrą apibrėžė šv. Augustino regula ir vienuolijos konstitucijos (jų leidimai, pasirodę 1652⁹ ir 1728¹⁰ m. Krokuvoje, rašant šį tekstą, deja, buvo neprieinami). Viena vertus, bendruomenė buvo hierarchizuota pagal pareigybes – visų konvento brolių priešakyje stovėjo prioras (vyresnysis) (*prior, superior, przelozony*), po jo ėjo vikaras (*vicarius, wikary*), zakristijonas (*sacristianus, zakrystian*), noviciato magistras (*magister novitiorum*), infirmarijus (*infirmarius, infirmarz*) bei ūkvedys (*procurator, szafarz*). Kita vertus, galima įžvelgti ir kitokią hierarchiją – visateisių vienuolių (tiek nedvasininkų, tiek kunigų), tretininkų (apie juos žinoma tik tiek, kad jų kartais būdavo konvente) ir naujokų (šie, nors kartais ir dalyvaudavo susirinkimuose, neturėjo balso sprendžiant įvairius bendruomenės gyvenimo klausimus).

Konventui vadovaudavo ordino kapitulose (tiek generalinėse, tiek provincijos) renkamas prioras, kuris turėjo ne tik lokalinį statusą, bet buvo ir provincijos bei viso ordino struktūros dalis (jis turėdavo dalyvauti renkant provincijolą bei generolą, nors į Romoje vykstančias kapitulas Vilniaus konvento priorai vis dėlto vykdavo gan retai¹¹). Pagal

⁸ VUB RS, f. 4-A3827 (1747–1785), A3828 (1785–1828). Pirmoji ligonių knyga, apimanti 1709–1747 m. (VUB RS, f. 5-F-32428), vis dar restauruojama.

⁹ *Constitutie według ktorych bracia zakonu błogostawionego Iana Bozego zyc maią [...]*, Kraków: [s. l.], 1652.

¹⁰ *Światło Drog Niebieskich, Wielkiego w Kościele Bożym Luminarza Augustyna Świętego Regula y Konstytucyja S. Jana Bozego [...]*, Kraków: [s. l.], 1728.

¹¹ Per aptariamą laikotarpį į Romą priorai keliavo 5 kartus: 1707 (VUB RS, f. 5-F-33028, l. 11) (šios kelionės metu į Paduvos universiteto Lenkų nacijos metriką įsirašė Kudzinskis – *Archiwum nacji Polskiej w uniwersytecie Padewskim*, t. 1: *Metryka nacji polskiej w uniwersytecie padewskim, 1592–1745*, ed. Henryk Barycz, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: zakład im. Ossolinskich, wydawnictwo PAN, 1971, nr. 2292), 1747 (VUB RS, f. 5-F-33028, l. 277), 1772 (*Ibid.*, l. 409v), 1778 (kvietimas gautas 1777 m. pab. – *ibid.*, l. 446) ir 1784 (*Ibid.*, l. 476).

šv. Augustino regulą, prioras turėjo būti pavyzdžiu kitiems broliams, atstovauti konventui už jo ribų, raminti neramiusius, padėti silpniesiems ir palaikyti vienuolišką rimtį¹². Formaliai prioro kadencija turėjo trukti 3 metus. Dauguma iš 21¹³ prioro, vadovavusio konventui aptariamam laikotarpiu, pareigas eidavo būtent tokį laiko tarpą. Kita vertus, būta ir išimčių. Tai visų pirma po dvi kadencijas priorais buvę Kazimieras Kudzinskis (Kudzinski, 1704–1710)¹⁴, Pilypas Palubickis (Paľubicki, 1721–1724)¹⁵ (prieš tai 1720–1721 m. vadovavęs kaip vikaras) ir 1733–1736 m.), Salvatorius Dobrinskis (Dobrzynski, 1760–1766)¹⁶ bei Paskalis Vaidagas (Woydag, 1784–1790)¹⁷, o tris kadencijas iš eilės prioru buvo Klemensas Vilčevskis (Wilczewski, 1770–1779)¹⁸. Tuo tarpu kiti šiose pareigose užsibūdavo ir trumpiau. Vilniuje noviciatą baigęs Mykolas Regis (Regi) prioru išbuvo vos kiek daugiau nei metus (1719–1720) ir mirė eidamas šias pareigas¹⁹. Trumpai Vilniuje užsibuvo

¹² Helena Komaryńska, *Szpital*, p. 91.

¹³ Susirinkimų protokolai ir po jais pasirašiusių vienuolių sąrašai leidžia gerokai pakoreguoti Rosiako apie Vilniaus konvento priorus pateiktus duomenis (Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 46–47). Viena vertus, apie kai kuriuos priorus Rosiakas nežinojo apskritai – tai t. Feliksas Dziakevičius (Dziakewicz, vadovavęs 1710–1713 m., nors kadencijos pradžia tiksliai nežinoma, kadangi 1710 m. balandį – 1711 m. balandį dėl epidemijos neįvyko nė vienas susirinkimas), Egidijus Gotvaldas (Gotwald, 1754–1757), Baltazaras Trešniakas (Trześniak, 1757–1760) bei Hermenegildas Paprockis (Paprocki, 1781–1784). Kita vertus, kai kuriuos vikarus, ilgesnį laiką vadovavusius konventui, Rosiakas laikė priorais, t. y. Matą Kontrimavičių (Kontrymowicz, 1731–1732) bei Dorotėjų Daukšą (Dauksza, 1779–1781), *ibid.* Taip pat istorikas klydo, nustatydamas kai kurių priorų vadovavimo metus. Be jau atskirai paminėtų atvejų, klaidingai nustatyta Adalberto Dankevičiaus (Dankewicz; ne 1751–1757 m. (*ibid.*, p. 47), o 1751–1754 m.), Felicijono Kreitelio (Kreitel; ne 1763–1769 m. (*ibid.*), o 1766–1770 m.) kadencijų trukmė.

¹⁴ *Ibid.*, p. 46.

¹⁵ Apie šią kadenciją nieko nežinojo Rosiakas, rašęs tik apie antrąją, *ibid.*, p. 46–47.

¹⁶ Rosiako teigimu, Dobrinskis prioru buvo 1757–1763 m., *ibid.*, p. 47.

¹⁷ Anot Rosiako, Vaidagas vadovavo konventui jau nuo 1781 m., *ibid.*

¹⁸ Rosiako tvirtinimu, Vilčevskis pareigas ėjo 1772–1775 m., *ibid.*

¹⁹ Konvento naujokų knygoje nurodoma, jog prioras, kuris buvęs „doras, puikus vienuolis“ (*bonus egregius religiosus*), mirė 1719 m. (LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104,

ir Augustinas Kamienski (Kamienski), vadovavęs konventui trumpiau nei metus (1732–1733), o kadencijos nebaigė (1742–1744), kaip vėliau paaiškėjo, už kažkokius prasižengimus nušalintas prioras Kazimieras Malavskis (Maławski)²⁰.

Nors dauguma priorų užimti šių pareigų atvykdavo iš įvairių Lenkijos konventų, Vilniaus bonifratrams kartais vadovaudavo ir būtent čia pradėję savo vienuolinio gyvenimo kelią. Vaidagas (apie jį žinojo ir Rosiakas) nebuvo vienintelis Vilniaus konvento auklėtinis, vėliau tapęs šio vienuolyno prioru²¹. Vilniuje noviciatą 1697 m. vasarą pradėjo jau minėtas Kudzinskis, o vėliau konvento prioru tapęs Regis gyventi vienuolinį gyvenimą pradėjo 1709 m. lapkritį²². Paeiliui beveik 8 m. (1724–1732) konventui vadovavo trys čia noviciatą baigę vienuoliai – Stanislovas Čižas (Czyż)²³, Lukas Kobuzieckis (Kobuziecki)²⁴ ir jį dėl pašlijusios sveikatos pakeitęs Kontrimavičius (kaip vikaras)²⁵.

Konvento bendruomenės susirinkimuose pirmiausiai ir daugiausiai kalbėdavo prioras, tad iš protokolų galima susidaryti išpūdį ir apie atskirų priorų vadovavimo konventui stilių. Per 8 dešimtmečius Vilniaus konventui vadovavo gana skirtingo būdo priorai, tarp kurių buvo ir labai rūpestingų, ir kiek apsileidusių, ir labai griežtų, ir atlaidesnių. Iš susirinkimų protokolų sandaros gerai matyti, jog, pavyzdžiui, Palubickis, Kobuzieckis ar Petras Milevskis (Milewski) daugiau rūpindavosi materialine konvento padėtimi, tad ir susirinkimų protokolai neretai esti vienas į kitą labai panašūs – dažniausiai apsiribojama fakto, kad buvo perskaityti ir patvirtinti pajamų–išlaidų registrai, konstatavimu.

l. 42), nors susirinkimų knygoje paskutinį kartą kaip prioras dar minimas 1720 m. balandį, be to, pridėdama, kad labai sunkiai sergąs (VUB RS, f. 5-F-33028, l. 83v). Rosiako teigimu, šis prioras mirė 1720 m. kovo 15 d. (Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 46).

²⁰ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 248v. Rosiakas, pasiremdamas formalia nuostata, kad kadencija trunka 3 m., pratęsė Malavskio vadovavimo laiką iki 1745 m., Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 47.

²¹ *Ibid.*

²² LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 42.

²³ Priimtas 1716 m. lapkričio 11 d., *ibid.*, l. 46.

²⁴ Priimtas 1719 m. spalio 22 d., *ibid.*, l. 50v.

²⁵ Priimtas 1723 m. rugsėjo 23 d., *ibid.*, l. 54v.

Rūpestingumu ir netgi, sakytume, pasiaukojimu iš visų priorų savo antrosios kadencijos metu išsiskyrė Palubickis. Reaguodamas į ypač sudėtingą nepriteklių kamuojamo konvento padėtį 1734 m. (pinigų neužteko net neseniai į vienuoliją priimto br. Apolinaro Levickio (Lewicki) abitui²⁶), prioras pats atsisakė imti pinigus iš išdo savo reikmėms²⁷. Negana to, provincijolui jau antrą kartą reikalaujant susimokėti mokesčius, netgi pardavė savo laikrodį (*zegarete*)²⁸. Visgi netrūko ir tų, kurie konventą ir jam priklausantį turtą (ką pirmiausiai ir pastebėdavo juos pakeitę kiti priorai) prižiūrėdavo pakankamai aplaidžiai. Dziakevičių pakeitęs Pranciškus Balzgevičius (Balzgewicz) jau pirmame susirinkime (1713 m. rugsėjo 25 d.) skundėsi, kad jo pirmtakas visai nuskurdino konventą ir nepaliko nė skatiko²⁹, o 1736 m. lapkritį konventui vadovauti pradėjęs Lukas Felkevičius (Felkewicz), taip pat radęs nuskurdintą konventą, negailėjo kritikos Palubickiui; jam pritarė ir neseniai į Vilnių atvykęs t. Pranciškus Haukas (Hauk)³⁰. Didžioji dalis priorų, kaip matyti iš susirinkimuose svarstytų klausimų, arba buvo pakankamai atlaidūs prasižengusiems broliams (ar nematė reikalo apie tokius dalykus kalbėti susirinkimų metu), arba tiesiog neturėdavo progos pernelyg dažnai peikti ar raginti vienuolių. Savo griežtumu išsiskyrė Kreitelis, kuris tik retame susirinkime vienuolių neragindavo uoliau atlikti pareigų, labiau stengtis dėl ligonių bei laikytis tylos ir tvarkos ar neskirdavo bausmės kuriam nors iš brolių. Neretai šio prioro kalbos panėšėdavo į pamokslus, kuriuose būdavo kalbama apie gailestingumą, drausmę, vienuolinį gyvenimą (cituojant šv. Augustiną bei šv. Bazilijų³¹), o 1766 m. gruodžio 29 d. susirinkime Kreitelis netgi išreiškė viltį, kad naujais metais broliai taps ir naujais – geresniais – žmonėmis³². Būtina atsižvelgti į tai, kad kai kurie priorai – bent jau formaliai – tarsi neprarasdavo savikri-

²⁶ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 190.

²⁷ *Ibid.*, l. 191v.

²⁸ *Ibid.*, l. 193v.

²⁹ *Ibid.*, l. 39v.

³⁰ *Ibid.*, l. 203.

³¹ *Ibid.*, l. 385v.

³² *Ibid.*, l. 384.

tiškumo ir, kaip kad buvo nurodyta šv. Augustino reguloje, užimdavo ne rūstaus valdytojo, o nusizėminusio savo bendrabrolių tarno padėtį³³, susirinkimuose klausdavo brolių, ar viską daro teisingai, ar broliai neturintys kokių nors nusiskundimų³⁴. BroLIAI visais atvejais vertindavo prioro darbą gerai, tik 1717 m. liepos 31 d. susirinkime turėjo kažkokių aiškiai neįvardytų priekaištų priorui, dėl kurių jis pažadėjo pasitaisyti³⁵.

Konvento hierarchijoje antrąją vietą po prioro užimdavo vikaras, turėdavęs pavaduoti išvykusį priorą, pastarajam negalint eiti pareigų dėl sveikatos būklės ar pašalinus jį už prasižengimus. Ne visiškai aiški sistema, kaip vienas ar kitas brolis (ir nedvasininkas, ir kunigas) tapdavo vikaru, mat minimi tiek atvejai, kai išvykdamas prioras pats paskirdavo vikarą³⁶, tiek vikaro rinkimai, kuriuose balsuodavo visi bendruomenės nariai³⁷. Ilgiausiai pavaduoti priorą teko br. Daukšai, kuris dėl nežinomų priežasčių konventui vadovavo beveik 2 metus (1779–1781), br. Matui Kontrimavičiui (1731–1732)³⁸, kai pašlijo tuometinio prioro Kobuzieckio sveikata³⁹, t. Frydrichui Mohilovskiui (Mohyłowski, 1744–1745), kuomet už kažkokius, matyt, labai nemenkus prasižengimus buvo pašalintas prioras Malavskis⁴⁰. Tuo tarpu kitiems vikarams tik retai

³³ Helena Komaryńska, *Szpital*, p. 91.

³⁴ P.vz., VUB RS, f. 5-F-33028, l. 54: „pytał O. Przeor na siebie tychze OO. y Braci yezeli nieuczynił yakiego skandalum abo szkody Konwentowi [...]“. Taip dažnai mėgdavo daryti Michnevičius, Palubickis bei Paprockis.

³⁵ *Ibid.*, l. 62v: „Oyca Przeora w niektorych Seryach napomnielismy, aby się poprawił, ktory obiecał się poprawic [...]“.

³⁶ P.vz., išvykdamas į generalinę kapitulą Romoje, Kudzinskis paskyrė vikaru br. Petrą Sterpeiką (Sterpeyko), *ibid.*, l. 7.

³⁷ P.vz., prieš vykdamas į provincijos kapitulą Varšuvoje, Vilčevskis išskėlė dvi kandidatūras – iki tol vikaru buvusio t. Jono Tumanovičiaus (Tumanowicz) ir infirmarijaus br. Burchardo Lanco (Lanc), kurį visa bendruomenė ir išrinko naujuoju vikaru, *ibid.*, l. 431v.

³⁸ Jį pakeitęs prioras Kamienskis negailėjo karčių žodžių br. Matui, *ibid.*, l. 177: „uskarzał się ociec Przeor w teyze Kongregacyi na Oyca Matheusza Kontrymowicza, ze y szeląga niezostawił in errario nec victum, nec amictum, tylko wieczną pustynię, a nie klasztor [...]“.

³⁹ *Ibid.*, l. 170.

⁴⁰ *Ibid.*, l. 248v.

kada tekdavo sušaukti vieną ar kelis susirinkimus ir bent kiek ilgesnį laiką vadovauti konventui. Naujai paskyrus priorą, atrodo, neretai pasikeisdavo ir vikaras, tačiau tas pats vienuolis kartais išlaikydavo šias pareigas ir keičiantis priorams, pavyzdžiui, t. Haukas, beveik be pertraukų ėjęs šias pareigas vadovaujant ir Palubickiui, ir Felkevičiui, ir Milevskiui.

Tarp kitų, ne taip ryškiai matomų, konvento pareigūnų reikia minėti bažnyčia besirūpinusį zakristijoną, kuris būdavo skiriamas prioro, tvarką infirmerijoje bei ligonius prižiūrėjusį infirmarijų ir naujokus vienuoliniam gyvenimui ruošusį noviciato magistrą. Pasitaikydavo atvejų, kai vienuolis eidavo kelias pareigas vienu metu. Br. Regis buvo ne tik zakristijonas, bet ir ūkvedys, br. Simonas Duptalskis (Duptalski) – zakristijonas ir infirmarijus, o t. Antanas Kučevskis (Kuczewski) – vikaras ir noviciato magistras. Pastebėtina, kad nė vienu iš minėtų atvejų konvente tuo metu netrūko brolių. Jokių pareigybių neužimantys broliai (jei tokių būdavo) bei (kartais) naujokai rinkdavo aukas tiek mieste, tiek tolesnėse vietovėse.

„CONVOCATIS PATRIBUS ET FRATRIBUS PER SONUM
CAMPANAE FECIT CONGREGATIONEM“

Su konvento bendruomenės gyvenimu susiję klausimai būdavo sprendžiami susirinkimuose (*congregatio, kongregacija*), kuriuose galėjo dalyvauti visi visateisiai konvento bendruomenės nariai (t. y. įžadus davę vienuoliai)⁴¹. Dažniausiai susirinkimuose dalyvaudavo 5–8 broliai, rečiau 9 ar 10 ir tik labai retai – 11 ar net 12. Į chorą susirinkusių brolių skaičiui įtakos turėdavo tiek vidinės priežastys (pavyzdžiui, nemaža vienuolių galėjo būti išvykę rinkti aukų arba tai kaip tik būdavo pirmasis susirinkimas po to, kai bent keli broliai duodavo įžadus ir įgydavo teisę kartu su visais spręsti konvento reikalus), tiek išorinės aplinkybės – po Vilnių nusiaubusio maro 1711 m. į chorą tesusirinkdavo 3–4 broliai. Kaip matyti iš vienuolių sąrašų po susirinkimų protokolais, bene gau-

⁴¹ Verta pastebėti, kad labai retai susirinkimuose dalyvaudavo ir kai kurie naujokai, pvz., 1725 m. rugsėjo 15 d. susirinkime dalyvavo naujokai Feliksas Holownia (Hołownia) bei Steponas Beresnevičius (Beresniewicz), *ibid.*, l. 135.

siausia bendruomenė buvo nuo 1774 m. kovo iki 1780 m. balandžio, kuomet į chorą retai kada ateidavo mažiau nei 8 broliai, o neretai jų skaičius siekdavo 10 ar 11.

Nors, pagal vienuolijos konstitucijas, susirinkimai turėjo būti šaukiami kas mėnesį, Vilniaus bonifratrų konvente šios nuostatos laikytis pavykdavo tik gana trumpus laikotarpius. Kita vertus, sunku pasakyti, ar dėl to apskritai buvo itin stengiamasi. Lygiai kas mėnesį (pirmomis arba paskutinėmis mėnesio dienomis) broliai į chorą susirinkdavo 1707, 1734, 1740, 1782 bei 1783 m., tuo tarpu kitais metais į susirinkimus broliai būdavo šaukiami labai įvairiomis mėnesio dienomis ir ne kiekvieną mėnesį. Reikia pastebėti, kad kelerius metus įvykdavo ir 13 susirinkimų per metus. Pavyzdžiui, 1783 m. papildomą kartą į chorą vienuoliai susirinko balandžio 16 d. (prieš tai susirinkimas buvo įvykęs balandžio 1 d.), mat reikėjo nuspręsti, ką daryti su niekaip nepasitaisančiu br. Julijonu Pluta (Płuta)⁴². Kaip matyti, dažniausiai per metus būdavo susirenkama bent į pusę visų formaliai privalomų susirinkimų, tačiau būta ir metų, kai broliai apskritai nė karto nesusirinko į chorą (1749, 1750 bei 1753 m.). Išstisus metus nuo 1710 m. balandžio iki 1711 m. balandžio broliai nesirinko dėl mieste siautusio maro. Kita vertus, kartais konvente tiesiog būdavo per mažai brolių – 1741 m. balandžio pabaigoje į chorą brolius sukvietęs Milevskis pažymėjo, kad rinktis vasario bei kovo mėnesiais nebuvo reikalo, kadangi dauguma brolių buvo išvykę rinkti aukų bei tvarkyti įvairių kitų reikalų⁴³.

Konvento bendruomenės susirinkimų metu būdavo sprendžiami įvairaus pobūdžio klausimai. Kaip matyti, pagrindinis dėmesys buvo skiriamas bendruomenės gyvenimo tvarkai: pasiskirstymui pareigybėmis, balsavimui dėl naujų narių priėmimo. Taip pat spręsti klausimai, susiję su ūkine konvento padėtimi: skaitomi bei tvirtinami pajamų–išlaidų registrai, aptariama, kaip geriau tvarkyti nuosavybę, paskiriami broliai, turintys vykti rinkti aukų bei laikinai apsigyventi konventui priklausančiuose dvaruose, sprendžiama dėl konvento pastatų remonto. Gana dažnai būdavo sprendžiami vienuolių elgesio klausimai, aprašomi ištisi, kartais

⁴² *Ibid.*, l. 472.

⁴³ *Ibid.*, l. 225v.

kone detektyvo ištraukas primenantys, netgi tiesiogine kalba pagyvinti įvykiai, už prasižengimus skiriamos bausmės. Būtina pabrėžti, jog, kalbant apie vienuolių elgesį, prioras juos ne tik peikdavo, bet ir pagirdavo. 1733 m. rugpjūčio 31 d. Palubickis dėkojo br. Jokūbui Maslovskiui (Masłowski) už puikų darbą renkant aukas, o 1774 m. rugsėjį Vilčevskis džiaugėsi visų brolių puikiu darbu remontuojant konvento pastatus.

Susirinkimų protokolai leidžia pajusti ne tik Vilniaus konvento, bet ir Lenkijos-LDK bonifratrų provincijos bei (kur kas rečiau) viso ordino gyvenimo pulsą – susirinkimuose būdavo kalbama apie šaukiamas generalines ar provincijos kapitulas, generolų, provincijolų bei kitų ordino pareigūnų kaitą, galima išvelgti ir konventų (provincijos ribose) komunikacijos ženklus: dalinamasi įvairia informacija⁴⁴, susirašinėjama su provincijolu, broliai atkeliami į arba išsiunčiami iš Vilniaus konvento (apie tai – vėliau). Galima net neabejoti, kad komunikacija tarp Vilniaus ir kitų provincijos konventų (ypač to, kuriame tuo metu reziduodavo provincijolas) buvo kur kas intensyvesnė ir tik menka jos dalis (t. y. patys svarbiausi dalykai) atsispindi susirinkimų protokoluose. Vilniaus konvento statusas LDK lėmė ir tai, jog dažnai būdavo kalbama ir apie kitų LDK veikiančių vienuolynų problemas. 1715 m. gruodžio 5 d. prioras pranešė apie skandalingą Minsko konvento prioro pabėgimą⁴⁵, o 1775 m. vasario 10 d. kalbėta apie br. Dobrovolskio (Dobrowolski) (vardas nenurodytas) nevienuoliškus poelgius Gardino konvente⁴⁶. Galiausiai sužinome ir apie (nepavykusius) bonifratrų bandymus plėsti savo veiklą – 1710 m. vasario 28 d. Kudzinskis pranešė, kad vyks pas Vilniaus vyskupą tartis dėl fundacijos Kaune⁴⁷. Tik gana retai minimi reikšmingesni (visų pirma miesto istorijos) įvykiai – švedų kariuomenės įsiveržimas į Vilnių Šiaurės karo metu ir patirti nuostoliai, 1709–1711 m. maras, 1737 m. Vilnių siaubęs gaisras, kurio metu sudegė visa infirme-

⁴⁴ Pvz., 1714 m. kovo 1 d. susirinkime prioras informavo apie iš Liublino konvento pabėgusį ir kareiviu tapusį br. Simoną Volganovskį (Wołganowski), kurio buvo nurodyta ieškoti, *ibid.*, l. 41v.

⁴⁵ *Ibid.*, l. 49v.

⁴⁶ *Ibid.*, l. 430v.

⁴⁷ *Ibid.*, l. 29v.

rija, žuvo vienas ligonis ir br. Duptalskis⁴⁸, nors nieko neužsimenama apie 1748 m. gaisrą.

BENDRUOMENĖS STABILUMAS IR KAITA

Įprastu gyvenimo bonifratrų konvente laikotarpiu reikia laikyti 3 m. – tiek (matyt, mažiausiai tiek), pagal vienuolijos konstitucijas, viename vienuolyne turėdavo praleisti vienuolis, iki kol būdavo provincijolo nurodymu išsiunčiamas į kitą⁴⁹. Po susirinkimų protokolais turėdavo pasirašyti kiekvienas tąkart chore buvęs vienuolis, tad šie sąrašai tampa geru šaltiniu, leidžiančiu pakankamai tiksliai (atsižvelgiant į tai, kad susirinkimai dažniausiai vykdavo gana nereguliariai) nustatyti, kiek ilgai vienas ar kitas brolis gyvendavo Vilniuje. Be abejo, laikinas vienuolio neminėjimas (iki kelių mėnesių) sąrašuose nereiškia, jog jis nustodavo būti bendruomenės nariu, o paskui juo tapdavo iš naujo – vienuolis galėjo būti gana ilgam laikui išsiųstas rinkti aukų ar tvarkyti kitų su konventu susijusių reikalų, pagaliau būti už įvairius prasižengimus uždarytas karceryje ar praradęs teisę dalyvauti susirinkimuose.

Iš vienuolių sąrašų matyti, jog dauguma vienuolių Vilniaus konvente praleisdavo iki 1 ar 2 m. (64 %, į šį skaičių įtraukiant ir tuos, kurie minimi tik kartą). Beveik penktadalį visų kada nors konvente gyvenusių brolių sudarė tie, kurie praleido čia konstitucijose nustatytą 3 m. (ar kiek ilgesnį) laikotarpį (19 %). Tik labai nedidelė dalis vienuolių galėtų būti vadinami „senbuviais“ (praleidę konvente nuo 4 iki 10 m.) (11%) ar, galima sakyti, „rekordininkais“, pragyvenusiais Vilniuje daugiau nei 10 metų (6 %).

Savotiškas gyvenimo Vilniaus konvente „rekordininkas“ buvo br. Orlovskis (Orłowski), čia be didesnių pertraukų praleidęs daugiau nei 7 m. (1759 m. birželis – 1766 m. liepa), o po trumpo rezidavimo kitame konvente – dar 10 m. (1770 m. birželis – 1780 m. rugpjūtis), taigi iš viso Vilniuje prabuvęs 17 vienuolinio gyvenimo metų⁵⁰. Ilgiausiai

⁴⁸ *Ibid.*, l. 204v.

⁴⁹ Helena Komaryńska, *Szpital*, p. 90.

⁵⁰ Rosiako teigimu, br. Valentinas ir mirė Vilniuje 1774 m., Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 81. Nors ir gana ilgai sirgo (1774 m. rugsėjo 23 d. – spalio 17 d. – žr. VUB

be pertraukų (praleido tik tris susirinkimus) Vilniaus konvente gyveno br. Apolinaras Levickis – daugiau nei 11 m. (1731 m. sausis – 1742 m. liepa), be to, trumpam grįžęs ir 1765 m. rudenį (gyveno iki 1768 m. vasario). Po daugiau nei 10 m. konvente praleido trys broliai, gyvenę čia beveik tuo pačiu laikotarpiu: Vilniuje noviciatą baigęs br. Restitutas Kuleša (Kulesza, 1775 m. vasaris – 1785 m. rugpjūtis)⁵¹, iš Zamoscės bonifratrų konvento atvykęs ir ne iš pačios geriausios pusės atsiskleidęs br. Pluta (1776 m. sausis – 1786 m. birželis⁵²) bei Vilniuje vienuoliu tapęs br. Homobonas Zaleskis (Zaleski, 1776 m. rugsėjis – 1786 m. birželis⁵³).

Reikia pastebėti, kad stabilaus ir nuolatinio rezidavimo konvente priežastis neretai būdavo užimamos vikaro, zakristijono ar noviciato magistro pareigybės⁵⁴. Tik keli iš tokių, galima sakyti, konvento „senbuvii“, pragyveno čia ilgiau neturėdami kokių nors pareigbių: Vilniuje įžadus davęs⁵⁵ br. Apolinaras Žalnieravičius (Żołnierowicz, 1725 m. kovas – 1732 m. liepa), br. Grigalius Podvinskis (Podwinski, 1733 m. lapkritis – 1738 m. vasaris), br. Kajetonas Michnioviskis (Michniowski, 1742 m. rugsėjis – 1747 m. liepa) bei br. Paskalis Dombrovskis (Dombrowski / Dąbrowski, 1761 m. lapkritis – 1770 m. liepa).

Sunku pasakyti, kodėl tiek daug vienuolių Vilniaus konvente neišbūdavo net formaliai privalomo laiko. Dažniausiai jie tiesiog pradingsta iš sąrašų ir daugiau nebebūna niekur minimi. Galima paminėti tik kelis

RS, f. 4-A3827, l. 157), vienuolis visgi pasveiko ir tarp konvento bendruomenės narių buvo minimas iki pat 1780 m. rugpjūčio, žr. VUB RS, f. 5-F-33028, l. 455v.

⁵¹ Rosiakas taip pat mini kaip mirusį 1775 m., Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 81. Vis dėlto po beveik mėnesį trukusio gydymo br. Restitutas paliko špitolę sveikas ir dar daugiau nei 10 m. gyveno Vilniuje. Priimtas į naujokyną 1772 m. rugsėjo 29 d., žr. VUB RS, f. 4-A3970, l. 4.

⁵² Tikėtina, kad konvente gyveno ir ilgiau, tačiau 1786 m. birželį baigiasi susirinkimų protokolai, tad to negalime patvirtinti šaltiniais.

⁵³ Kaip ir br. Plutos atveju, tikėtina, kad šis brolis gyveno konvente ir ilgiau. Priimtas 1762 m. sausio 9 d., įžadus davė 1764 m. vasario 12 d., *ibid.*, l. 2.

⁵⁴ T. Haukas (1735 m. rugpjūtis – 1742 m. liepa), t. Mohilovskis (1742 m. rugsėjis – 1748 m. vasaris) bei br. Dankevičius (1751 m. birželis – 1756 m. birželis) skirtingais laikotarpiais minimi kaip vikarai. Tiek zakristijonu, tiek noviciato vadovu buvo t. Baltazaras Trešniakas (1766 m. lapkritis – 1772 m. gruodis).

⁵⁵ Priimtas 1704 m. liepos 25 d., LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 35v.

labiau išsiskiriančius atvejus, kai žinoma tokio sąlyginai greito išvykimo priežastis. T. Rapolas Vilčevskis iš pradžių atvyko iš Naugarduko tik aiškintis dėl Vilniaus bonifratrų špitolėje mirusio p. Kazimiero Vaidzevičiaus (Woydziewicz) paliktų daiktų⁵⁶, netrukus buvo paskirtas noviciato magistru⁵⁷, tačiau lygiai taip pat greitai turėjo išvykti dėl savo nemenkų ekscesų⁵⁸. Tuo tarpu t. Egidijus Serafinavičius (Serafinowicz), provincijolo nurodymu 1732 m. vasario 26 d. atvykęs į Vilnių (kovo 17 d. susirinkime paskirtas noviciato magistru⁵⁹), jau birželį išvyko į Liublino konventą⁶⁰.

Kiek ilgai konvento bendruomenės sudėtis išlikdavo (beveik) nepakitusi? Galime matyti tik palyginti nedaug laikotarpių, kai susirinkimuose dalyvauja daugiau ar mažiau tie patys žmonės ir neatvyksta naujų vienuolių. Palyginus vienuolių, dalyvavusių susirinkimuose, sąrašus, aiškiai matyti, jog tokie laikotarpiai, kai bendruomenės sudėtis būdavo stabili ir kisdavo vienu ar dviem nariais, dažniausiai trukdavo 3–4 mėn. Vis dėlto galima paminėti ir keletą ilgesnių laikotarpių, kai bendruomenės branduolys išlikdavo beveik nepakitęs. 1740 m. gegužę – 1741 m. balandį konvento bendruomenės pagrindą sudarė nuolat čia minimi prioras Milevskis, t. Haukas, br. Levickis ir br. Tiberijus Sobiesčanskis (Sobieszczanski). Dar ilgiau – nuo 1781 m. lapkričio iki 1784 m. rugsėjo bendruomenės branduolį sudarė prioras Paprockis, t. Fruktuozas Langneris (Langner) bei broliai Zaleskis, Kuleša ir Pluta. Stabiliausią bendruomenės dalį visuomet sudarydavo prioras, vikaras bei kunigo šventimus turintys broliai, kurie dėl savo pareigų pobūdžio nuolat reziduodavo konvente.

Nauji nariai į Vilniaus konvento bendruomenę įsiliedavo dviem būdais. Viena vertus, bendruomenę papildydavo naujokai iš Vilniaus naujokyno, kita vertus, provincijolo nurodymu iš kitų konventų (dažniausiai Lenkijos) pagyventi atsiųsti broliai. Kiek plačiau derėtų aptarti naujokyno (vieno iš dviejų, veikusio Lenkijos-LDK provincijoje) reikš-

⁵⁶ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 13v.

⁵⁷ *Ibid.*, l. 19v.

⁵⁸ *Ibid.*, l. 20v–21.

⁵⁹ *Ibid.*, l. 35.

⁶⁰ *Ibid.*, l. 36.

mę pačiam konventui. Noviciatas bonifratrų konvente turėdavo trukti mažiausiai metus, nors galutinis sprendimas, ar kandidatą priimti į vienuoliją, priklausė nuo prioro, kuris, matydamas, kad naujokas dar nėra iki galo pasirengęs tapti vienuoliu, galėjo noviciatą pratęsti⁶¹. Chronologiškai nevientisų naujokyno knygų duomenimis, įžadus davė beveik pusė iš daugiau nei 200 kandidatų⁶². Palyginus naujokyno knygose užfiksuotą informaciją bei 1706–1786 m. susirinkimuose dalyvavusių vienuolių sąrašus, matyti, jog 1706–1725 m. laikotarpiu didelė dalis Vilniuje įžadus davusių vienuolių ir toliau bent kuriam laikui likdavo Vilniaus konvente (iš 42 įžadus 1704–1725 m. davusių vienuolių Vilniuje liko 31; iš vėliau bendruomenės sudėtyje minimų vienuolių tik br. Žalnieravičius iškart po noviciato buvo išsiųstas į kitą konventą ir į Vilnių vėl sugrįžo po beveik 20 m.). Naujokyno reikšmę Vilniaus konvento bendruomenės kaitai patvirtina ir tai, jog 1706–1725 m. vykusių susirinkimų dalyvių daugumą sudarydavo Vilniaus konvento auklėtiniai (čia atsidūrę ne tik iškart po įžadų, bet jau ir grįžę iš kitų konventų). Padėtis bene ryškiausiai pakito po 1709–1711 m. maro⁶³. Jau pirmuosiuose po epidemijos įvykusiųose susirinkimuose didžiąją dalį sudarydavo nei naujokyno knygoje⁶⁴, nei prieš tai vykusiuose susirinkimuose neminėti vienuoliai, kurie, galima manyti, buvo laikinai atvykę iš kitų konventų, kad padėtų vilniečiams atsistoti ant kojų. Tuo tarpu jau nuo 1712 m. beveik du dešimtmečius didžiąją dalį konvento bendruomenės sudarydavo būtent „vietiniai“, tik prioras ir kunigas, tuo laikotarpiu dažnai eidavęs vikaro pareigas, būdavo atvykę iš kitų konventų. Čižo va-

⁶¹ Pauliui Karkovskiui (Karkowski) noviciato laikas buvo pratęstas 3 mėnesiais, *ibid.*, l. 35. Kaip pasirodė vėliau, šis naujokas taip ir nedavė įžadų ir kažkur išėjo iš vienuolyno, LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 42v.

⁶² Sunku pasakyti, kiek kandidatų noviciatą baigė 1726–1761 m. Per susirinkimus minėti 8 naujokai, tačiau jų tikrai turėjo būti daugiau.

⁶³ Kitas ryškus bendruomenės sudėties pasikeitimas įvyko 1748–1754 m. kuomet beveik nevyko daugiau ar mažiau reguliarūs susirinkimai. Galima numanyti, jog prie to prisidėjo ir 1748 m. Vilniaus gaisras, kurio padariniai galbūt buvo kur kas rimtesni negu pateikiama istoriografijoje, plg. Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 42.

⁶⁴ Tiesa, nuo pat 1709 m. lapkričio iki 1711 m. sausio nebuvo priimtas nė vienas naujokas, LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 42–42v.

dovavimo konventui laikotarpiu būta netgi tokių susirinkimų, kuriuose dalyvaudavo tik Vilniuje įžadus davę vienuoliai⁶⁵. Kokią dalį bendruomenės sudarydavo čia noviciatą baigę vienuoliai 1726–1761 m., sunku pasakyti, kadangi nuo 1730 iki pat 1761 m. minimas tik vienas įžadus davęs naujokas⁶⁶. Kita vertus, 1761–1786 m. laikotarpiu matyti, jog didžioji dalis naujokų po įžadų davimo būdavo kuriam laikui išsiunčiami į kitus konventus, tačiau vėliau vėl apsigyvendavo Vilniuje.

Vienuolijos santvarka nulėmė, kad dauguma vienuolių, atnaujindavusių konvento bendruomenės sudėtį, ypač nuo XVIII a. 4-ojo dešimtmečio, atvykdavo iš įvairių Lenkijos konventų – Gdansko, Krokuvos, Zamoscės, Pšemyslio, Liublino bei Lucko. Į Vilnių tik gana retai atvykdavo vienuolių iš LDK veikusių bonifratrų vienuolynų – daugiausiai iš Naugarduko. Lygiai taip pat ir iš Vilniaus broliai vykdavo į kitus konventus. Po 7 brolius iš Vilniaus išvyko į Naugarduką ir Liubliną, po 3 – į Varšuvą ir Zebžydovicus. Reikia pastebėti, kad iš Vilniaus vienuoliai į kitus konventus vykdavo ne tik *pro familia*, bet ir užimti įvairių pareigybių. 1711 m. vasarą Vilniuje vienuolinio gyvenimo kelią pradėjęs⁶⁷ br. Rokas Bazarevskis (Bazarzewski) jau 1714 m. buvo paskirtas Liublino konvento vikaru⁶⁸, taip pat Vilniuje noviciatą 1703 m. baigęs⁶⁹ br. Petras Sterpeika (Sterpeyko), prieš tai gyvenęs Naugarduko konvente, buvo paskirtas Lovičo konvento prioru 1707 m.⁷⁰, o iš Varmijos kilęs br. Urielis Šepkis (Szepki), kurį laiką pagyvenęs Vilniuje, kur ir baigė noviciatą apie 1774 m.⁷¹, galiausiai atsidūrė Lucko konvente, prieš tai pabuvęs ne tik kvestoriumi, bet ir kelių kitų konventų prioru⁷². Žinios

⁶⁵ Savavališkai pasišalinus t. Pijui Mirui (Mirus), susirinkimuose dalyvavo tik Vilniaus konvento auklėtiniai: Čižas, Kobuzieckis, Žalnieravičius, Steponas Trepielinskis ir Kontrimavičius, žr. VUB RS, f. 5-F-33028, l. 133v–134v.

⁶⁶ 1753 m. vasarą minimas neseniai noviciatą baigęs br. Ipolitas Kanišauskas (Koniszewski), *ibid.*, l. 297v.

⁶⁷ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 43.

⁶⁸ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 43.

⁶⁹ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 32v.

⁷⁰ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 12.

⁷¹ VUB RS, f. 4-A3970, l. 4.

⁷² Iwona Pietrzekiewicz, *op. cit.*, p. 84.

apie kitų ne tik LDK, bet ir visos provincijos konventų gyventojus leistų nubraižyti išties išpūdingą vienuolių mobilumo Lenkijos-LDK teritorijoje tinklą.

Vieniems vienuoliams Vilniaus konventas tapdavo vieta, kur jie pradėdavo nelengvą vienuolio gyvenimą, kitiems – vieta, kur jie praleisdavo ilgus metus, stengdamiesi dėl vargšų, tretiems – tik stotele ilgame ir vingiuotame kelyje iš vieno konvento į kitą, o kai kuriems – ir vieta, iš kurios iškeldavo į amžinybę. Tarp pastarųjų buvo brolių, kurie būtent čia užbaigė Vilniuje pradėtą vienuolinio gyvenimo etapą⁷³, kaip ir tų, kurie į Vilnių atvyko pagyventi laikinai, tačiau taip ir neišvyko. 1733 m. spalį Palubickis džiaugėsi, kad prie konvento bendruomenės prisidėjo iš Gdansko atvykęs br. Laurynas Ostrovskis (Ostrowski), gerai išmanęs mediciną ir barzdaskučio amatą (konventui esą neberekės mokėti pasauliečiui barzdaskučiu 100 auks. per metus)⁷⁴. Deja, jau 1734 m. br. Laurynas mirė špitolėje⁷⁵.

PERSONALINĖ SUDĖTIS

Iš susirinkimų protokolų, be kai kurių priorų savybių, tik labai mažai ką sužinome apie pačius vienuolius: jų amžių, kilmę (tiek socialinę, tiek geografinę), pagaliau būdo bruožus. Apie šiuos dalykus daugiau ar mažiau užsimenama naujokyno knygose, kurios leidžia šį tą daugiau pasakyti ne tik apie tuos, kurie tapo vienuoliais, bet ir apie tuos, kurie norėjo jais tapti.

Pagal konstitucijas, į ordiną būdavo rekomenduojama priimti 18–

⁷³ P vz., br. Kasparas Serbejus (Serbey), tapęs vienuoliu apie 1769 m., o miręs jau 1775 m., arba apie 1770 m. įžadus davęs br. Joakimas Žera (Zera), miręs Vilniuje 1776 m. Kadangi 1709–1747 m. apimanti ligonių knyga teberestauruojama, nepavyko sutikrinti visų Rosiako (Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 79–82) pateikiamų duomenų, tačiau matyti, jog Vilniuje mirusių vienuolių buvo mažiau nei nurodoma.

⁷⁴ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 185v.

⁷⁵ Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 80. Šiuo atveju, manytume, galima pasitikėti Rosiaku, kadangi br. Laurynas dar minimas 1733 m. gruodžio 31 d. susirinkime, tačiau nebeminimas 1734 m. sausio 31 d. (Rosiako duomenimis, vienuolis mirė 1734 m. sausio 13 d.).

35 m. sulaukusius vyrus⁷⁶. Toks amžiaus limitas visiškai suprantamas – vienuolijai reikėjo narių, galinčių imtis ne tik ligonių slaugymo, bet ir kartais net po keletą mėnesių trunkančio aukų rinkimo. Kaip matyti iš naujokyno knygų, tokios praktikos buvo laikomasi ir Vilniuje, nors pasitaikydavo ir išimčių. 1717 m. į vienuoliją įstoti nepavyko 60-ies sulaukusiam Kazimierui Vankavičiui (Wankowicz)⁷⁷, o 1775 m. kaip tretininkas priimtas 65-erių metų žemaitis buvęs jėzuitas (*ex Jesuita*) Pranciškus Senkevičius (Sienkiewicz) netrukus taip pat buvo atleistas⁷⁸. Kita vertus, 5 ar 10 m. viršijamas amžiaus cenzas ne visada tapdavo kliūtimi tapti vienuoliu. Būdamas 45 m. amžiaus, į vienuoliją įstojo Paulius Knezickis (Kniezycki)⁷⁹, paskui dar ilgus metus darbavęsis tiek Vilniaus, tiek kituose konventuose. Tuo tarpu 40-ies sulaukusiam Dominykui Bankauskui (Bonkowski) konvento durys taip ir liko uždarytos, argumentuojant, kad esąs per senas⁸⁰, nors vėliau buvo priimtas kaip tretininkas⁸¹.

Pasakyti ką nors daugiau apie (dalis) bendruomenės narių geografinę kilmę leidžia būtent naujokyno knygos, kuriose fiksuota kandidatų į vienuolius kilmės vieta. Vilniaus konvento naujokyne turėjo būti rengiami kandidatai iš LDK, tad daugumą jų ir sudarė žmonės, kilę iš įvairių LDK vietovių (nuo Žemaitijos iki Polocko vaivadijos), tarp kurių ypač išsiskyrė Vilkmėrgės pavietas. Tik gana retai į vienuoliją Vilniuje bandė stoti iš Lenkijos (Sandomiero, Krokuvos, Poznanės, Varšuvos, Lucko ar Lvovo pavietų), Prūsijos, Varmės ar Transilvanijos kilę žmonės. Kad Vilniaus konvente būdavo vokiečių kilmės brolių, liudija ne tik nuolat minimos vokiškos pavardės vienuolių sąrašuose, bet ir tai, jog ligonių knyga ištisus dvejus metus (1749–1751) buvo pildoma tik vokiškai⁸².

Kaip matyti iš įrašų naujokyno knygoje, bene didžiausią dalį įsto-

⁷⁶ Helena Komaryńska, *Szpital*, p. 120.

⁷⁷ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 48v.

⁷⁸ VUB RS, f. 4-A3970, l. 5.

⁷⁹ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 44v.

⁸⁰ *Ibid.*, l. 61: „[q]uoniam hic habet annos 40, non admittendus est ad professionem“.

⁸¹ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 143.

⁸² VUB RS, f. 4-A3827, l. 7–28.

jusiųjų į ordiną sudarė kilmingieji, tuo tarpu miestiečių būta palyginti nedaug. Tarp norinčiųjų įstoti į ordiną būta labai įvairiais dalykais pasaulietiniame gyvenime užsiimdavusių žmonių: nuo siuvėjų, virėjų ar tarnų iki karininkų⁸³, kareivių ar barzdaskučių⁸⁴, o XVIII a. pabaigoje ženkliai padaugėjo studentų. Ši tą apie aplinką, iš kurios ateidavo kandidatai, galbūt gali atskleisti ir tai, iš ko jie gaudavo rekomendacijas (tiesa, apie rekomendacijas užsimenama ne visada (tikriausiai ne visi kandidatai jas ir turėdavo), o nuo XVIII a. jos apskritai nebeminimos). Stojuantieji į ordiną pateikdavo tiek kaimynų, giminaičių, šeimos narių, tiek dvasininkijos⁸⁵ bei kitų vienuolių atstovų⁸⁶ rekomendacijas. Kita vertus, nemažai pasako ir tai, kaip atrodydami kandidatai pasibelsdavo

⁸³ Jono Levickio, iš Krokuvos vaivadijos kilusio kapitono, atvejis, žr. LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 34v.

⁸⁴ Nors istoriografijoje teigiama, kad dažnai į naujokyną būdavo priimami jau turintys šioki toki medicininį išsilavinimą kandidatai (Dorota Mazek, *op. cit.*, p. 189, Iwona Pietrzkiwicz, *op. cit.*, p. 83), Vilniaus konvento naujokyno knygoje pavyko rasti vos vieną toki kandidatą. Tai buvo iš Ukrainos (Boguslavlio pavieto) kilęs Jokūbas Teodorovičius (Teodorowicz) – būsimas br. Kozmas, kaip rašoma, barzdaskutys (*chirurgus*), naujokyną 1772 m. turėjęs palikti – likimo ironija! – dėl „nesibaigiančių ligų ir hipochondrijos“ („Exivit propter diuturnas infirmitates et hypogondrias [!]“), VUB RS, f. 4-A3970, l. 3v. Vienintelis žinomas (bent jau kol kas) medicininį išsilavinimą turėjęs bonifratras, gyvenęs Vilniaus konvente, buvo jau minėtas br. Ostrovskis. Vilniaus bonifratrų špitalėje nuolat darbuodavosi pasauliečiai barzdaskučiai. Būtent bonifratrai buvo barzdaskučių ir pirtininkų cecho, įsteigto 1721 m., globėjai – cecho nariai religines apeigas turėdavo atlikti Šv. Kryžiaus bažnyčioje, o infirmerijoje turėjo atsirasti vieta vargingiau besiverčiantiems, žr. *Akty cechów wileńskich*, t. 2: *Akty nr. 488–831 za lata 1701–1759*, oprac. H. Łowmiański, Wilno: [s. l.], 1939, nr. 576, p. 44–46. Kad ši sutartis nebuvo vien tik formalumas, paliudija ir 1757 m. kovo mėn. įvykiai, kai, sudegus pirtininkų (matyt, atskirai) koplyčiai, bonifratrai leido jiems atlikti apeigas prie Šv. Dievo Jono altoriaus, o t. Tumanovičius buvo netgi paskirtas tarpininkauti, kai iškilo kažkokių tiksliai neįvardytų nesutarimų, VUB RS, f. 5-F-33028, l. 332v.

⁸⁵ Pvz., 1679 m. į ordiną stojęs (bet neįstojęs) Mykolas Rakucevičius (Rakucewicz) pateikė Vilniaus kanauninko Adalberto Kazimiero Beinarto (Beynart) rekomendaciją, LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 5. Brolis Feliksas Vislouchas (Wysłouch), į vienuoliją įstojęs apie 1701 m. ir paskui su ilgesnėmis pertraukomis minėtas iki pat 1717 m., pateikė Vilniaus kanauninko Teodoro Mentickio (Menticki) rekomendaciją, *ibid.*, l. 30.

⁸⁶ Pvz., 1699 m. Vilniaus senosios observancijos karmelitų Visų Šventųjų vienuolyno prioro rekomendaciją pateikė Jonas Kiselis (Kisel), galiausiai pats išstojęs dėl silpnos sveikatos, *ibid.*, l. 29v.

į konvento vartus. Tik retas turėdavo bent kiek pinigų ar būdavo geriau apsirengęs, tuo tarpu didžioji dalis tevilkdavo visai palaikiais drabužiais. Atrodo, kad kai kuriems įstojimas į konventą buvo ne tik galimybė gėlbėti kitus, bet ir išsigėlbėti patiems⁸⁷.

Dar mažiau galima pasakyti apie brolių būdo savybes, kurios nepasireikšdavo blogu pavidalu (apie tai – vėliau). Susirinkimų protokoluose apie tokius dalykus retai būdavo kalbama, tačiau visgi sužinome, kad br. Makarijus Miunceris („Müntzer“) buvo toks išdidus (*hardy*), kad nenorėdavo nusilenkti prieš priorą ir neleido sau prašyti (naujų) batų⁸⁸, o br. Bernardas Nitas (Nitt) vis gėdijosi parodyti savo balsą chore, už ką buvo peikiamas prioro⁸⁹. Kaip labai uolaus vienuolio pavyzdys iškyla jau ne kartą minėtas br. Čižas, kuris ne tik pats pasirūpino abitu⁹⁰, bet ir (dar būdamas naujokas) gyvai domėjosi, kaip vyksta gyvenimas konvente – praėjus vos kelioms dienoms po priėmimo į naujokyną, br. Stanislovas jau prašėsi į susirinkimus, norėdamas pasižiūrėti, kaip vyksta balsavimas dėl kandidato priėmimo į vienuoliją bei sprendžiami kiti reikalai⁹¹.

SUGYVENIMO VARGAI

Ordino konstitucijose buvo nustatyta, sakytume, idealioji dienotvarkė, kai broliai gyvena griežtai laikydamiesi jos minučių tikslumu. Tokį konvento kasdienybės vaizdinį perėmė ir Rosiakas⁹². Komaryńska, nors ir citavusi tą patį tekstą, vis dėlto klausė, kiek toks kasdienybės vaizdas buvo tikroviškas, savo abejones grįsdama ne vienu pažeistos vienuoliško

⁸⁷ Galima numanyti, jog Gdansko vokietis (*germanus Gedanensis*) Antanas Grechovskis (Grzechowski), įstojęs į naujokyną būdamas visiškame skurde, be to, tikriausiai ir sunkiai sirgo, kadangi po kiek daugiau nei mėnesio mirė, VUB RS, f. 4-A3970, l. 6v.

⁸⁸ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 439v. Tarp gestų, kurie tik kartais aprašomi šaltiniuose, be elementaraus nusilenkimo priorui, taip išreiškiant pagarbą, dar reikėtų paminėti ir naujokų puolimą į kojas priorams – taip būdavo išreiškiamas dėkingumas už tai, kad buvo leista duoti įžadus (pvz., *ibid.*, l. 148). Simboliškas buvo ir kojų plovimas ligoniams, turėjęs vykti kiekvieną šeštadienį (*ibid.*, l. 147).

⁸⁹ *Ibid.*, l. 458v.

⁹⁰ LVIA, f. 604, ap. 1, b. 104, l. 46.

⁹¹ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 56.

⁹² Stefan Rosiak, *op. cit.*, p. 55.

gyvenimo disciplinos pavyzdžiu⁹³. Kaip matyti iš susirinkimų protokolų, Vilniaus konvento taip pat neaplenkdavo įvairiausios bėdos, susijusios su vienuolių sugyvenimu bei disciplinos laikymusi. Kad šios problemos buvo vienos iš opesnių, liudija ir tai, kad tokio pobūdžio klausimai buvo svarstomi beveik ketvirtadalyje visų užfiksuotų susirinkimų (iš 1706–1786 m. įvykusių 625 susirinkimų tam dėmesio buvo skiriama 149-iuose). Be abejonės, įvairūs nusižengimai ar net smurtavimas labai išsiskiria iš bendro konteksto, tad į visa tai reikia žiūrėti kaip į kraštutinumus, atspindinčius tik nedidelę dalį konvento bendruomenės gyvenimo. Kita vertus, tai, kad ilgesniais ar trumpesniais laikotarpiais tokios problemos neatsispindi šaltiniuose, nereiškia, kad įtampų tarp vienuolių tuo metu nebūta apskritai – konvento bendruomenė nebuvo apsaugota nuo vienuolių būdo skirtumų ar pagaliau nuo emocijų, prasisveržiančių dėl vienokių ar kitokių priežasčių.

Matyt, ne veltui kiekvienas susirinkimas būdavo užbaigiamas prioro palinkėjimu ne tik nepamiršti Dievo baimės bei uoliau tarnauti ligoniams, bet ir broliškai vienas kitą mylėti. Bendras gyvenimas palyginti nedidelėje erdvėje bei skirtingi vienuolių charakteriai keldavo didesnę ar mažesnę trintį ir kartais tarp pačių brolių įžiebėdavo nesantaiką. 1717 m. rugpjūčio 12 d. susirinkime br. Tomas Gerulevičius (Gerulewicz) už nesantaikos tarp brolių kurstymą bei neramumų kėlimą buvo pasiūstas į karcerį, idant galvoje prašviesėtų ir galėtų apmąstyti savo poelgius⁹⁴. Prioras Vilčevskis skundėsi broliams, kad jau visai prarado ramybę dėl nesibaigiančių jų skundų t. Jono Tumanovičiaus elgesiu – jis su savo bendrabroliais nuolat besivaidijęs ir juos pravardžiuojęs⁹⁵. 1786 m. vasario 8 d. nutarta vienoda bausme nubausti „smarkiai apsižodžiusius“ brolius Plutą ir Zaleskį⁹⁶. Tas pats br. Julijonas įsiveldavo į konfliktus ne tik su savo bendrabroliais, bet kartą netgi susimušė su špitolėje gydomais ligoniais (eidamas infirmarijaus pareigas!)⁹⁷.

⁹³ Helena Komaryńska, *Szpital*, p. 86–87, 89.

⁹⁴ VUB RS, f. 5-F-33028, l. 63: „decidowany do karceres, aby mógł mieć wolniejszą głowę y do reflexij przysc lepszey [...]“.

⁹⁵ *Ibid.*, l. 432v.

⁹⁶ *Ibid.*, l. 486.

⁹⁷ *Ibid.*, l. 479v.

Kaip matyti iš susirinkimų protokolų, dažniausias (bent jau iš tų, kurie būdavo užfiksuojami) brolių prasižengimas būdavo girtavimas. Br. Motiejus Milevskis gėręs tiek, kad net pradėjusi šlyti sveikata, o tada jau visiškai nebegalėjęs būti bent kuo naudingas konventui⁹⁸, o t. Sebastijonas Michalskis (Michalski) dėl piktnaudžiavimo alkoholiu dvi dienas net negalėjęs laikyti Mišių⁹⁹. 1771 m. vasario 15 d. susirinkime prioras Vilčevskis ragino visus brolius melstis už bendrabrolius Orlovskį ir Beatą Hartelį (Hartel), kuriuos jau visai baigia pasiglemžti girtuoklystė¹⁰⁰, o eilinį kartą už girtavimą nubaustas br. Kuleša prioro buvo raginamas „ut magis et magis studeat sobrietati“¹⁰¹.

Tarp kitų, rečiau fiksuotų, prasižengimų galima minėti ir draudžiamus santykius su pasauliečiais, ypač su moterimis, dėl ko kartais netgi būdavo paskelbiami atskiri dekretai¹⁰², taip pat įvairiopa neklusnumą, savivaliavimą (dažniausiai išvykus rinkti aukų), nenakvojimą konvente, aplaidžiai einamas pareigas – už tai būdavo ypač peikiami (nors ir retai) infirmarijai, dėl kurių neapsižiūrėjimo kai kurie ligoniai taip ir mirdavo nesulaukę paskutinių sakramentų¹⁰³.

Tarp išskirtinių prasižengimų reikia paminėti pabėgimus iš konvento. Kaip matyti, bėgdavo ne tik vienuolinio gyvenimo disciplinos nebegalėję pakelti ar pašaukimą praradę naujokai, bet ir jau įžadus davę vienuoliai. Br. Žalnieravičius pabėgo iš konvento 1709 m. pavasarį, po to, kai už įvairius prasižengimus buvo perduotas į noviciatą. Visgi br. Apolinaras netoli tenubėgo, mat jau Paneriuose jį pasivijo t. Jokūbas Zvolinskis (Zwolinski). Puikiai žinodamas, kas gresia už šį dar didesnę

⁹⁸ *Ibid.*, l. 97.

⁹⁹ *Ibid.*, l. 99.

¹⁰⁰ *Ibid.*, l. 405v.

¹⁰¹ *Ibid.*, l. 483v.

¹⁰² 1733 m. buvo paskelbtas dekretas prieš liūdnei pagarsėjusį br. Pranciškų Brandį (Brandys), *ibid.*, l. 178v; 1763 m. – prieš, kaip teigta, „nuo pat pradžių ne iš gerosios pusės žinomą“ t. Joną Tumanovičių, *ibid.*, l. 364.

¹⁰³ Be paskutinio patepimo mirus vienam ligoniui, tuometinis infirmarijus br. Maksimilijonas Tamoševičius (Tomaszewicz) buvo nubaustas ne tik vieša disciplina infirmerijoje bei netrumpam laikui neteko škaplieriaus, bet ir turėjo kalbėti 15 psalmių už mirusiojo sielą, *ibid.*, l. 17.

ekscesa, br. Apolinaras netgi bandė perkalbėti t. Jokūbą, kad paleistų jį vienais apatiniais, be abito¹⁰⁴. Brolis Antanas Frankovskis (Frankowski), 1724 m. vasarą išsiųstas gyventi į Gdansko konventą, kaip paaiškėjo vėliau, pabėgo ir, bijodamas anuometinio provincijolo Pranciškaus Neumanno pykčio, ištisis 5 m. slapstėsi, o į Vilniaus konventą sugrįžo tik sužinojęs apie provincijolo mirtį¹⁰⁵. Išskirtinis buvo ir br. Orlovskio prasižengimas – 1766 m. rugpjūtį jis buvo pagautas vagiantis kažką (votus?) nuo Švč. Mergelės Marijos paveikslo („deprehensus in furto apud Thamaturgiam [!] imaginem Beatissimae“), už ką tuojau pat buvo uždarytas į karcerį¹⁰⁶.

Kai kurių vienuolių elgesys, net ir labai atlaidžiai į viską žiūrint, vis dėlto primena sunkiai pataisomų ir niekaip vietoje nenustygstančių vaikų poelgius. Absoliučiu Vilniaus konvento „rekordininku“ pagal tai, kaip dažnai buvo minimas susirinkimuose dėl įvairiausių nusižengimų, galima laikyti jau ne kartą minėtą br. Plutą. Per daugiau nei 10 metų, praleistų Vilniuje, už įvairius blogus poelgius (girtavimą, vaidijimąsi, muštynes, netinkamai einamas infirmarijaus pareigas¹⁰⁷), br. Julijonas buvo įspėtas ar baustas net 23 kartus (1775–1786 m. įvyko 90 susirinkimų).

Už prasižengimus vienuoliams būdavo taikomos įvairios bausmės, kurių sunkumas priklausydavo nuo padaryto prasižengimo pobūdžio. Už ne itin sunkius prasižengimus broliams galėjo būti skiriama tiek disciplina, litanijų bei psalmių recitavimas chore, tiek labiau žeminantis sėdėjimas refektorijaus viduryje ant grindų, dažnai „sub pane et aqua“¹⁰⁸,

¹⁰⁴ *Ibid.*, l. 24v.

¹⁰⁵ *Ibid.*, l. 162–162v.

¹⁰⁶ *Ibid.*, l. 380.

¹⁰⁷ Br. Julijonas ne tik, kaip minėta, susimušęs su ligoniais, bet dar jiems ir įrodinėjęs, kad nevalgytų nei sultinio, nei kopūstų, kurie neva gali jiems pakenkti („nie wiem z jakiego powodu namawia Chorych, aby Rosołu y Kapusty słodkiey nie iedli, iż im ma szkodzić [...]“), *ibid.*, l. 439v.

¹⁰⁸ T. Baltazaras Trešniakas buvo įspėtas, kad už vaidus su jo prižiūrimais naujokais jam gresianti tokia bausmė – *ibid.*, l. 411v. Tokia bausmė buvo taikoma ir kitose vienuolijose, pvz., Vokiečių ordine, žr. Indrikis Sterns, „Crime and Punishment among the Teutonic Knights“, *Speculum*, t. 57, nr. 1 (Jan., 1982), p. 91.

bei viešas kaltės išpažinimas. Neretai broliai už sunkius prasižengimus būdavo baudžiami laikinu škaplieriaus netekimu¹⁰⁹. Tai, viena vertus, išskirdavo prasižengusį brolių iš kitų, laikinai jį „pažymėdavo“ prasikaltusiojo „žyme“, kas tarnaudavo ir kaip gyvas išpėjimas jo bendrabroliams, kita vertus, pastatydavo jį į vieną gretą su tretininkais, taip pat nedėvėjusiais škaplierių¹¹⁰, taip nusižengėliai bausmės laikui prarasdavo teisę dalyvauti susirinkimuose ir spręsti konvento reikalus. Gana dažnai už įvairaus sunkumo prasižengimus broliai būdavo įkalinami karceryje – už didelius vienuolinio gyvenimo tvarkos pažeidimus iki provincijolo sprendimo (žinant to meto komunikacijos greitį, tai galėjo užtrukti ganėtinai ilgai)¹¹¹, o už smulkesnius – trumpesniam laikui. Karceris galėjo veikti tiek kaip blaivykla pernelyg įsisiautėjusiems broliams, tiek kaip vieta, kurioje prasikaltėlis galėdavo apmąstyti savo poelgius. Šia priemone galėjo būti pamokomi ne tik vienuoliai, bet ir pasauliečiai – 1719 m. sausį valandai į karcerį buvo uždarytas prastai savo pareigą atlikęs pasaulietis barzdaskutys¹¹². Kiek laiko konkrečiau galėjo trukti kalinimas karceryje, dažniausiai nenurodoma, tik kartais paminima, kad vienuolis buvo kalintas 6 dienas¹¹³ ar 4 savaites¹¹⁴, tuo tarpu kurį laiką Vilniuje gyvenęs br. Hartelis už pabėgimą ir daugybę kitų ekscesų buvo kalinamas net dvejus metus¹¹⁵. Kad tai buvo tikrai sunki ir alinanti bausmė, patvirtina ne vieną kartą minimi atvejai, kai vienuoliai iš karcerio būdavo ištraukiami jau kone leisgyviai. Už pabėgimą įkalintas br. Kontrimavičius po to buvo toks sutinęs (*opuchty*), kad 4 savaites išgulėjo špitolėje¹¹⁶. Kartais už sunkesnius prasižengimus broliai ga-

¹⁰⁹ Plg. su kryžiaus ant apsiausto netekimu, *ibid.*

¹¹⁰ Nubaudus br. Žalnieravičių, pridėta: „azeby bez szkaplerza chodził per modum tertjarza [...]“, VUB RS, f. 5-F-33028, l. 25.

¹¹¹ Kartais tokie prasikaltėliai netgi būdavo supančiojami ar surakinami grandinėmis, kaip kad br. Jacintas Šefeltas (Szefelt), kuris ne kartą iki tol buvo pasprukęs, *ibid.*, l. 218.

¹¹² *Ibid.*, l. 76.

¹¹³ *Ibid.*, l. 297v.

¹¹⁴ *Ibid.*, l. 405v.

¹¹⁵ *Ibid.*, l. 419v: „vero post biennam incarcerationem [...]“.

¹¹⁶ *Ibid.*, l. 217.

lėjo būti ir nuplakti – taip už nuolatinį girtavimą bei gausius kitus prasižengimus baustas br. Pluta, o už bandymą pabėgti – br. Steponas Kaplevičius (Kaplewicz)¹¹⁷. Reikia pastebėti, kad Vilniaus konventas tapdavo atgailavimo bei bausmės vieta ir kituose konventuose prasižengusiems vienuoliams, – provincijolo paliepimu, t. Mikalojus Šumauskas (Szumowski) buvo perduotas į naujokyną pasimokyti drausmės ir vienuolinio gyvenimo būdo¹¹⁸.

IŠVADOS

Konvento bendruomenės, kurios struktūrą nustatė šv. Augustino regula bei ordino konstitucijos, priešakyje stovėjo prioras, atlikęs ne tik lokalines funkcijas, bet ir buvęs Lenkijos-LDK bonifratrų provincijos bei viso ordino organizacijos dalimi. Be vikaro, kuris konvento hierarchijoje užėmė antrą vietą ir įvairiomis aplinkybėmis turėdavo pavaduoti priorą, kitos pareigybės, kurias broliams paskirdavo prioras, nustatė ne vienuolio vietą konvento hierarchijoje, bet jo funkciją kasdieniame gyvenime. Svarbiausi bendruomenės gyvenimo klausimai būdavo sprendžiami susirinkimuose, kuriuose galėjo dalyvauti visi visateisiai (t. y. įžadus davę) vienuoliai. Šių susirinkimų protokolai ne tik atskleidžia, kaip gyveno Vilniaus konvento bendruomenė, bet ir iš dalies leidžia pajusti Lenkijos-LDK provincijos, ordino bei Vilniaus gyvenimo pulsą.

Vilniaus bonifratrų šv. Kryžiaus konvento bendruomenės sudėtis keisdavosi dažnai, kadangi, be keliolikos senbuvų, čia praleidusių ilgesnį laiką, didžiąją dalį sudarydavo broliai, Vilniuje užsibūdavę iki 1 ar 2 m., t. y. net neišbūdavę vienuolijos konstitucijose nustatyto 3 m. termino. Ilgesni (iki metų ar daugiau) sąlyginio stabilumo laikotarpiai, kuomet bendruomenės sudėtis kisdavo nežymiai, būdavo reti. Palyginus susirinkimų dalyvių sąrašus bei naujokyno knygų duomenis, matyti, kad XVIII a. 2-ąjį–4-ąjį dešimtmetį konvento bendruomenę sudarė Vilniuje noviciatą baigę vienuoliai. Bendruomenės sudėtį atnaujindavo ir iš kitų (dažniausiai Lenkijos) konventų, provincijolo nurodymu, pagyventi at-

¹¹⁷ *Ibid.*, l. 487.

¹¹⁸ *Ibid.*, l. 39.

siųsti vienuoliai. Iš Vilniaus konvento broliai dažniausiai siųsti į Liubliną ir Naugarduką. Kaip matyti iš naujokyno knygų, kurios yra pagrindinis šaltinis, leidžiantis ką nors daugiau pasakyti apie (dalis) bendruomenės personalinę sudėtį, daugumą sudarė kilmingieji, kilę iš įvairių LDK vietų, iš kurių ypač išsiskyrė Vilkmergės pavietas.

Iš susirinkimų protokolų matyti, jog broliai neretai pažeisdavo vienuolinio gyvenimo discipliną. Dažniausiai vienuoliai įvairaus sunkumo bausmėmis bausti už girtavimą, rečiau už kitokius prasižengimus: tarpusavio vaidus, aplaidumą, bandymus pabėgti ar neleistinus kontaktus su pasauliečiais.